

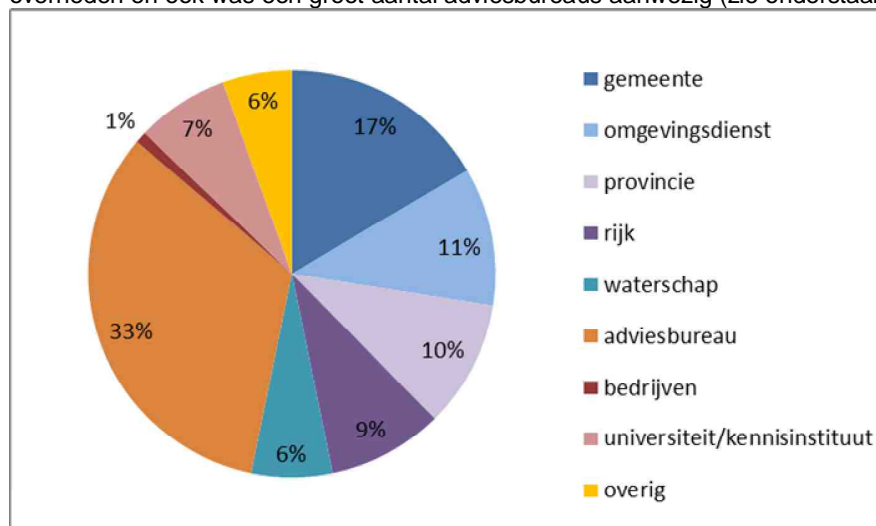
Nieuwe inzichten in bodemkwaliteit en het toenemend gebruik van het bodem-watersysteem

Platform Bodembeheer Bijeenkomst 29 juni 2016, waterschap Zuiderzeeland

“Waterwinningen bedreigd door nieuwe stoffen, zoals hormonen, bestrijdingsmiddelen en medicijnen”, “Lood in de bodem, schadelijker voor jonge kinderen dan we dachten” In de pers verschijnen regelmatig berichten over nieuwe verontreinigingen of over nieuwe informatie over bekende stoffen in de bodem. We kunnen de stoffen steeds beter meten. We weten steeds meer over hun aanwezigheid en hun effecten, ook in diepere bodemlagen. Maar hoe reageert de burger, de wetenschap, de beleidsmaker, de bestuurder en de deskundige op weer een nieuw inzicht of een nieuwe stof (i.e. nieuwe verontreinigingen of emerging contaminants)?

Deze Platform Bodembeheer bijeenkomst ging in op een actueel onderwerp: hoe gaan we om met andere stoffen dan we gewend zijn, wat doen we met nieuwe inzichten ten aanzien van stoffen die we al een tijdje kennen? Hoe zorgen we ervoor dat we het bodem-watersysteem optimaal kunnen blijven gebruiken voor de functies die we willen of nodig hebben in een gebied? Veel partijen in de bodem- en waterwereld hebben hiermee te maken in een tijd waarin de Omgevingswet meer beleidsvrijheid zal introduceren aan regionale overheidsbesturen.

De bijeenkomst is bezocht door bijna 100 deelnemers. Iets meer dan de helft van de deelnemers bestond uit overheden en ook was een groot aantal adviesbureaus aanwezig (zie onderstaand overzicht).

De bijeenkomst

Tijdens de bijeenkomst behandelden we de huidige stand van zaken. Dat doen we gebruikmakend van bestaande ervaring en kennis vanuit zowel het bodem- als het waternetwerk. Daarnaast werden in de sessies verschillende scenario's besproken over hoe we kunnen omgaan met nieuwe stoffen en nieuwe inzichten in "bestaande" stoffen en het toenemend gebruik van het bodem-watersysteem.

Dagprogramma:

tijd	Onderdeel	Spreker
12:30	Inloop met koffie/thee	
13:00	Opening en inleiding door dagvoorzitter	Henk van den Berg
13:20	Presentatie nieuwe stoffen en inzichten vanuit het oogpunt van water	Lida Schelwald (Heemraad Zuiderzeeland)
13:45	Presentatie Omgaan met (nieuwe) water-bodemverontreinigingen: goed geïnformeerd, adaptief beheer en samen geleerd	Jos Brijs (Deltares)
14:15	Koffie en thee	
14:45	Parallele sessies rond casussen Hoe zien de strategieën eruit?	
	1. PFAS: Een zeer zorgwekkende stof?	Arcadis (Hans Slenders) en TTE (Arne Alphenaars) en Witteveen+Bos (Corinne Koot)
	2. Stadsbodem en nieuwe inzichten in de risico's van lood	Gemeente Zaanstad (Arjan de Laet, Else Niesing), RIVM (Piet Otte)
	3. Medicijnen in het water: kijken naar de keten	Waterschap Zuiderzeeland (Joan Meijerink en Harry Bouwhuis), Geofoxx (Jeroen Oosterwegel)
	4. Grondwater: omgaan met gewenste én ongewenste stoffen	Drinkwaterbedrijf Vitens (Lennart Pompe)
16:00	Afsluitende sessie: Ervaringen en inzichten vanuit verschillende invalshoeken	o.l.v. Henk van den Berg
16:30	Borrel	

Hieronder treft u een verslag van de bijeenkomst aan.

Welkom bij waterschap zuiderzeeland

De deelnemers

Opening en presentaties

Dagvoorzitter Henk van den Berg opent de bijeenkomst en heet iedereen welkom.

Tijdens zijn inleiding vertelt Henk over nieuwe stoffen die gevonden worden en over de nieuwe context waarbinnen met deze stoffen wordt omgegaan (i.e. de omgevingswet). Henk vertelt ook over zijn achtergrond; hij is musicoloog maar terecht gekomen in de bodemwereld. Er gebeuren in de bodemwereld veel verschillende dingen – voor elke situatie is een pad of een protocol dat je de weg wijst. Als je bijvoorbeeld lood vindt in de bodem, dan kijk je naar wat het gehalte is van deze stof en volgt daaruit het protocol wat er gevolgd moet worden.

Maar, dit geeft stof tot nadenken. Is het slim om altijd bij deze bekende paden en protocollen te blijven? Zou het niet beter zijn om goed te kijken naar hoe het bodemwatersysteem slim kan worden ingezet ten bate van het omgaan met verontreinigingen in de bodem?

Vandaag kijken we naar 3 scenario's: we kijken vanuit de burger, vanuit het gebied en vanuit de stof zelf. Als burger wil je dat de bodem schoon wordt en dat beslissingen worden uitgelegd. Hiervoor is inzicht in het bodemwatersysteem nodig. Ook is er kennis nodig van de specifieke stoffen in het systeem.

Presentatie Nieuwe stoffen en inzichten vanuit het oogpunt van water

Lida Schelwald- Van der Kley, Heemraad Waterschap Zuiderzeeland

Lida begint haar presentatie met het gegeven dat in haar functie als Heemraad van Waterschap Zuiderzeeland twee belangrijke werelden bij elkaar komen: de bodemwereld en de waterwereld. Deze werelden zijn met elkaar verbonden, er zitten veel raakvlakken tussen. Lida richt zich in haar werk op de onderwerpen waterkwaliteit, duurzaamheid/innovatie en international samenwerking.

Waterschap Zuiderzeeland is verantwoordelijk voor het waterbeheer in de regio Flevoland. Sinds kort hoort hier ook het waterbeheer van de stedelijke gebieden in Flevoland bij. Tot de kerntaken van het waterschap behoren waterveiligheid, waterkwaliteit en waterkwantiteit.

Van veel stoffen die in de bodem kunnen voorkomen weten we dat ze bestaan. Van steeds meer stoffen weten we wat ze doen en wat de (schadelijke) effecten zijn. Voorbeelden van dergelijke stoffen zijn gewasbeschermingsmiddelen en microplastics.

Een goede aanpak van verontreinigingen is belangrijk. Voorkomen van vervuiling is beter dan het achteraf opruimen. Deze aanpak wordt nu o.a. gehanteerd bij het tegengaan van medicijnresten in de bodem. We vinden steeds meer medicijnresten in het (grond) water. De medicijnresten verstoren het waterleven en hebben ook schadelijke gevolgen voor de mens. Het huisartsengenootschap Almere heeft recentelijk contact gezocht met het waterschap Zuiderzeeland. Het blijkt dat voor sommige medicijnen (zoals diclofenac) inmiddels milieuvriendelijkere alternatieven beschikbaar zijn. Door de huisartsen is een actieplan opgesteld. De acties richten zich o.a. op een samenwerking met de farmaceutische industrie.

Presentatie Omgaan met (nieuwe) water-bodem-verontreinigingen: goed geïnformeerd, adaptief beheerd en samen geleerd

Jos Brils Deltares

Jos Brils vertelt tijdens zijn presentatie over inzichten die hij in de afgelopen jaren heeft opgedaan op het gebied van omgaan met (nieuwe) verontreinigingen. Deze ervaringen heeft hij o.a. opgedaan in een groot Europees project gericht op vernieuwende concepten voor het beheer van riviersystemen in Europa.

De pitch van Jos laat zich samenvatten in 3 termen: goed geïnformeerd, adaptief beheerd, samen geleerd.

Om goed om te kunnen gaan met verontreinigingen, is het belangrijk dat er voldoende systeemkennis aanwezig is. De bron-pad-receptor aanpak en de triade-benadering zijn beiden manieren om deze kennis te vergaren en te ordenen. Op deze manier kan duidelijk worden hoe de verontreinigingen doorwerken in het systeem en wat dit voor gevolgen heeft voor de diensten die een systeem kan leveren.

Onder de term adaptief beheerd wordt verstaan dat je vooral kunt leren door te doen: door een maatregel uit te voeren en daarna te monitoren wat er gebeurd in een systeem, kan worden bekeken of de maatregel moet worden aangepast.

Samen geleerd betekent dat de problemen samen worden aangepakt.

Jos geeft als hoofdboodschap aan de zaal mee, dat het belangrijk is om je "boerenverstand" te blijven gebruiken, wanneer je aan de slag gaat met oude en nieuwe verontreinigingen in het bodem-water-sediment – systeem.

Dagvoorzitter Henk van den Berg sluit het plenaire deel af en nodigt de deelnemers uit voor de koffiepauze en om vervolgens een van de parallelle sessies te bezoeken.

Plenaire presentaties zijn te vinden op www.platformbodembeheer.nl onder [archief](#).

Dagvoorzitter Henk van de Berg

Heemraad Lida Schelwald- Van der Kley

Spreker Jos Brils

Parallele sessies

Ter voorbereiding op de bijeenkomst zijn drie scenario's opgesteld. Drie scenario's in hoe we omgaan met de ontdekking van een nieuwe stof of met veranderende inzichten in bestaande stoffen en ontdekken wat dit betekent voor de wijze waarop we de bodem gebruiken. Tijdens de sessies gaan we met deze scenario's aan het werk. De volgende drie scenario's worden onderzocht:

- 1) voor iedere stof een (risico) aanpak vanuit een centrale coördinatie,
- 2) een aanpak waarin het bodem- en watersysteem centraal staat en gebiedspartners gezamenlijk de analyse maken en maatregelen treffen of
- 3) een participatieve aanpak waarin probleemhebbers vanzelf ontstaan en hun hulpvraag voor collega's in de regio formuleren: wie is moreel of juridisch probleem-eigenaar?

Aan de hand van casussen bespreken we de hierboven geschetste scenario's en zetten de voor- en nadelen van ieder scenario op een rij. Een toelichting op de scenario's vind u in de bijlage. De bijbehorende presentaties zijn te vinden op www.platformbodembeheer.nl onder [archief](#).

PFAS: Een zeer zorgwekkende stof?

Arcadis (Hans Slenders) en TTE (Arne Alphenaars) en Witteveen+Bos (Corinne Koot)

PFAS is een groep verbindingen die een nieuwe bedreiging vormt voor mens en milieu. Het zijn Poly- en per fluor alkyl verbindingen, lange koolstofketens die meestal volledig zijn gefluoreerd. Deze verbindingen zijn alom gebruikt in bijvoorbeeld brandblusschuim, textiel- papier- en metaalbehandeling. Deze stoffen zijn uitzonderlijk persistent, bioaccumulatief en toxisch, en verspreiden zich bovendien relatief snel met grondwater. De eigenschappen zijn complex en voor het grootste deel van de PFAS onbekend. Daarom is het Expertisecentrum FPAS bezig met een onderzoeksvoorstel voor een landelijk onderzoek naar PFAS. De deelnemers werden in deze sessie uitgenodigd mee te denken.

In het eerste deel van de presentatie presenteerde Corinne Koot het in 2012 opgerichte expertisecentrum. PFAS wordt nu als voorbeeld uitgewerkt, maar de kennis die ontwikkeld wordt kan wellicht generiek worden toegepast voor andere nieuwe stoffen.

Vervolgens ging Hans Slenders aan de hand van een presentatie dieper in op PFAS. Er zijn diverse buitenlandse cases te noemen waar PFAS een probleem is, na bijvoorbeeld een blus-actie of na toepassing van papierslib als bodemverbeteraar. Maar is PFAS in Nederland ook een probleem? Kijkend naar andere cases in het buitenland is dat wel te verwachten. Er is echter meer onderzoek nodig. Daarover hebben de deelnemers gediscussieerd in 3 groepen. Discussiepunten waren: Wat zijn de uitdagingen van PFAS? Hoe erg is PFAS nu eigenlijk, wat zijn de belangrijkste blootstellingsroutes? Hoe gedraagt PFAS zich in het bodemwatersysteem?

De sessie werd afgesloten door Arne Alphenaar. Het huidige bodembeleid is gericht op meest voorkomende verontreinigingen. Het expertisecentrum is op zoek naar een praktische aanpak. Er is een strategie nodig om de vicieuze cirkel rond PFAS te doorbreken en een mogelijk probleem te beheersen. Daarbij is het nodig om samen te werken met overheid, bedrijfsleven en kenniswereld. Kennis moet (beter) beschikbaar komen. Als er geen risico's blijken te zijn, dan wordt PFAS van de agenda afgevoerd, en als ze er wel zijn moet er beleid, een aanpak, onderzoeks- en saneringstechnieken en financiering worden geregeld.

Stadsbodem en nieuwe inzichten in de risico's van lood

Gemeente Zaanstad (Arjan de Laet, Else Niesing), RIVM (Piet Otte)

De aanleiding voor de sessie zijn de nieuwe inzichten ten aanzien van lood in de bodem en de schadelijke effecten, zoals IQ punten verlies, die kunnen optreden vooral bij kinderen tot 6 jaar. De problematiek van diffuse bodemverontreiniging met lood is praktisch niet op te lossen met sanering alleen. In deze sessie gaven Piet Otte van het RIVM en Arjan de Laet en Else Niesing van de gemeente Zaanstad een presentatie en volgde er een discussie onderleiding van Henk van de Berg (VNG, IenM) met de aanwezigen

De presentatie van het RIVM richtte zich vooral op wat gemeenten, provincies en burgers zelf kunnen doen om lood inname door de ingestie van grond bij jonge kinderen te voorkomen. Het RIVM rapport van begin dit jaar vormt de kennisbasis voor beleid voor lood. De Rijksoverheid is vooralsnog niet voornemens landelijke beleid specifiek voor diffuus bodemlood te formuleren en de huidige normen aan te passen. In de geest van de omgevingswet zijn gemeenten en nu nog provincies, hier zelf verantwoordelijk voor. Uit de deelnemers wordt opgemerkt dat er wel gevoeligheden liggen in het speelveld tussen gemeenten en provincies i.v.m. de financiering. De diffuse spoedlocaties zijn namelijk niet in beeld en dit kan een aanzienlijke hoeveel werk en daarbij horende financiering betekenen voor gemeenten straks in de omgevingswet. Hier moeten nog veel gesprekken gevoerd worden. Tevens wordt er opgemerkt dat er nu verschillende signalen (GGD, RIVM) zijn, wanneer je meer gaat doen dan gebruiksadviezen geven. Overigens adviseren RIVM en GGD om het bodembeheer zodanig in te richten dat de blootstelling aan lood om laag wordt gebracht. Gemeenten en provincies moeten hier nu zelf hun eigen weg in gaan vinden. Dit kan tot verschillen tussen gemeenten leiden. Dit lijkt volgens sommige aanwezigen geen wenselijke situatie.

De presentatie van de gemeente Zaanstad gaat over de ervaringen in Zaanstad. Een eerste actie is een grootschalige communicatie campagne geweest. Het aantal reacties of vragen op de campagne waren verrassend weinig. Uit de deelnemers wordt opgemerkt of een wethouder ook een afweging maakt hoe lood zich verhoudt tot andere milieufactoren, zoals fijnstof en geluid. De gemeente geeft aan dat die vraag wel gesteld is, maar dat hier nu alleen vanuit lood is geredeneerd. Idee uit de deelnemers is om de communicatie over lood te koppelen aan andere veiligheidsaspecten, die buiten gelden voor kinderen, zoals veilig buitenspelen en veilig aan het verkeer deelnemen. Ook moet worden nagedacht hoe de gemeente ervoor gaat zorgen dat over 5 of 10 of 50 jaar bewoners nog steeds goed geïnformeerd zijn over de loodproblematiek in hun gemeente.

De gemeente Zaanstad gaat nu volgens een planmatige aanpak lood aanpakken. De gemeente gaat zelf bodemonderzoek doen en subsidie verstrekken aan particulieren voor het treffen van maatregelen in de vorm van een dichte grasmat. Vanwege de omvang moet de gemeente haar onderzoek en subsidie uitgaven prioriteren. Dit doet ze langs twee sporen: gebruik (o.a. moestuinen, speelplaatsen, tuinen) en gehalten lood in de bodem (o.a. > 10000 mg/kg; >4000 mg/kg). De gemeente geeft aan wel behoefte te hebben aan een duidelijke saneringsnorm. Vanuit de deelnemers wordt gevraagd, wanneer ga je saneren? De aanleiding kan meer zijn dan een norm overschrijding alleen: bijvoorbeeld een herontwikkeling of herinrichting. Dan neem je de loodproblematiek meteen mee.

Sessie 1 – PFAS: Een zeer zorgwekkende stof?

Sessie 2- Stadsbodem en nieuwe inzichten in de risico's van lood

Medicijnen in het water: kijken naar de keten

Waterschap Zuiderzeeland (Joan Meijerink en Harry Bouwhuis), Geofoxx (Jeroen Oosterwegel)

Agenderen antibioticaresistentie in de bodem: Antibiotica komen via de afvalwaterketen en via mest terecht in bodem en grondwater, wat leidt tot o.a. toenemende resistentie en beïnvloeding van bodemsystemen. Dit is een bedreiging voor het bodemleven, zet de drinkwaterkwaliteit onder druk en heeft mogelijk negatieve gevolgen voor voedselproductie en gezondheidszorg. In deze werksessie denken we met elkaar na welke stappen we moeten zetten om het onderwerp 'verspreiding van antibiotica en antibioticaresistentie' op de agenda te krijgen.

Jeroen vertelt tijdens zijn presentatie aan het begin van de sessie dat we als milieusector vaak risico's afleiden op basis van concentraties chemische stoffen in grond, grondwater, oppervlakte water en afvalwater. Vanuit de gezondheidssector maakt men zich echter veel meer zorgen over de bacteriologische kwaliteit van het milieu. Zo vormt antibioticaresistentie een groot probleem. Anno 2016 zijn bepaalde patiënten niet meer te behandelen. Inmiddels zijn antibiotica aangetroffen in mest, bemeste gronden, grondwater, afvalwater en oppervlaktewater. Resistent bacteriologisch materiaal is ook in deze milieucompartimenten aangetoond, evenals op bladgroenten en in pluimvee. Vraagt die reist is: *zijn we te laat? Hadden we dit niet al veel eerder aan moeten pakken?* We kijken steeds meer naar de bron van antibiotica en boeken daar redelijke successen in het terugdringen van het gebruik. We vergeten echter de output (bijvoorbeeld antibiotica in ontlasting van mens en dier). Dit gaat allemaal het milieu in en veroorzaakt versnelde resistentie.

Het waterschap combineert water en bodem, en heeft als doel om de problematiek rondom medicijnresten op meerdere fronten in beweging te brengen: door aan voldoende touwtjes te trekken kan het gewenste effect worden bereikt. Een van de inzichten op het gebied van medicijnresten in het watersysteem is het feit dat het niet de ziekenhuizen zijn die het kruispunt vormen, maar dat de meeste vervuiling zich concentreert nabij zuiveringen. Misschien moet het dus wel bij AWZI's gezocht worden. Momenteel is het waterschap betrokken bij een onderzoek naar resistent bacteriologisch materiaal in o.a. het zuiveringsslib.

Tijdens de discussies in sub-groepjes komen een aantal belangrijke punten naar voren:

- Het is belangrijk dat overheden hun rol pakken met name de centrale overheid. Er is sturing en politieke wil nodig. De aanpak van medicijnresten vraagt weliswaar om een Europese/mondiale aanpak maar daarop wachten is geen optie. Het is belangrijk dat er goed wordt samengewerkt. Dit kan in platforms (zoals Deltaplan Waterkwaliteit) maar boeren zouden ook meer samen kunnen werken om hun input naar het milieu te verminderen.
- Het woord "belangen" valt vaak:
 - o Maatregelen moeten worden afgestemd op belangen
 - o Gevoeligheden moeten in kaart worden gebracht
 - o Wie heeft er het meeste last van?
- Inzicht in het gebied wordt als belangrijk gegeven aangemerkt; het gaat hierbij ook om een koppeling tussen gebieden en de impact die medicijnresten hebben op de diensten die een gebied kan leveren.
- In het kader van burgerparticipatie is een belangrijke vraag hoe we burgers kunnen bewegen om in actie te komen. Hierbij is bewustwording zeer belangrijk.

Grondwater: omgaan met gewenste én ongewenste stoffen

Drinkwaterbedrijf Vitens (Lennart Pompe)

Als drinkwaterbedrijf heeft Vitens veel belang bij 'natuurlijk en schoon grondwater'. In zijn presentatie laat Lennart Pompe zien dat Vitens veel activiteiten onderneemt in relatie tot de bron. Daarbij werkt ze niet alleen samen met overheden, maar juist ook met agrariërs. In zijn presentatie vertelt Lennart over drie casussen en vertelt hij over aangename verrassingen die je tegenkomt wanneer je je in het grondwater verdiept en letterlijk je kop in het zand steekt.

In de casussen staat de verticale keten van het bodemwatersysteem centraal. Wat de grondgebruikers, Lennart spreekt van burens, op het maaiveld doen heeft op langere termijn invloed op het grondwater. Als de burens goed voor hun bodem zorgen, dan profiteert het drinkwaterbedrijf daar ook van. Lennart vertelt ook over de keerzijde: meestal ervaren wij problemen en daar kunnen (en willen) we niet altijd zelf een oplossing voor aandragen c.q. betalen. In drie casussen legt hij dat dilemma voor aan de deelnemers.

De deelnemers gaan stevig aan de slag met de casussen. Zo wordt er gewaarschuwd voor een te snelle handelswijze van Vitens waarbij de omgeving niet vergeten mag worden. Het lijkt de deelnemers goed dat er zowel met bodemgebruikers als overheden meer gedeeld wordt. Over het algemeen worden opbouwende suggesties gedaan. Lennart Pompe dankt de aanwezigen voor hun feedback en geeft aan dat dit binnen de casussen zeker mee te nemen.

In zijn presentatie gaat Lennart ook in op verrassingen. Met het grondwater komen stoffen en materialen mee, die in eerste instantie werden afgedaan als afval. Door beter naar deze stoffen en materialen te kijken bleken ze goed inzetbaar te zijn als bodemverbeteraar of voedingssupplement voor vee. Zodoende kan Vitens producten leveren die worden gebruikt in de lokale landbouw met een betere bodem als dubbele winst! Het is natuurlijk niet zo dat de productie van drinkwater daardoor bijzaak is geworden. Het toont wel aan dat Vitens goed omgaat met nieuwe inzichten in bodemkwaliteit, en dat het ook voor de burens profijtelijk kan zijn

Sessie 3 Medicijnen in het water: kijken naar de keten

Sessie 4 - Grondwater: omgaan met gewenste én ongewenste stoffen

Terugkoppeling

Dagvoorzitter Henk van den berg sluit de bijeenkomst af. Tijdens de afsluiting gaat hij in op een aantal quotes die gezegd zijn door de deelnemers aan de sessie. Enkele van de quotes:

- “Hoe vaak eet je riviervis en hoe vaak drink je een fles wijn leeg?” – uit de sessie over PFAS n.a.v. de opmerking dat blootstelling aan PFAS met name via vis gaat.
- “Je kunt het balletje wel de hele tijd heen en weer blijven spelen, maar het is handiger om het er landelijk over te hebben” – uit de sessie over de aanpak van medicijnresten in bodem en water.
- “Water wordt ons bijproduct” – uit de sessie over het omgaan van gewenste en ongewenste stoffen in grondwater.

Met de quotes sluit Henk de middag af en nodigt hij de deelnemers uit voor de door het Waterschap Zuiderzeeland aangeboden borrel.

Terugkoppeling

Borrel

Alle presentaties en verslag van het platform zijn te downloaden op www.platformbodembeheer.nl onder [archief](#).

Bijlage Scenario's

Scenario 1: ontdekking door nieuwe kennis of nieuwe stoffen

De huidige werkwijze, zoals deze nu vooral gevolgd wordt, is dat een incident, nieuwe metingen of een wetenschappelijk artikel leidt tot nieuw inzicht. "Er is een stof in het grondwater gevonden en we weten niet zo goed wat we daar mee aan moeten." Of: "Uit onderzoek blijkt dat een stof andere effecten heeft dan we altijd dachten." De eerste reflex is om informatie te vergaren en een hulplijn te raadplegen. Is deze stof ook in mijn gebied aanwezig? Wat zijn de risico's of de gevaren voor de mens, de ecologie of de huidige functies in het gebied? Wat zijn de juridische implicaties, wie is verantwoordelijk? Bestaat er een norm, of kan die er zo snel mogelijk komen? Een norm die zwart of wit duidt, goed of fout.

In dit scenario geeft iemand (en dat was tot nog toe het Rijk) bijvoorbeeld een onderzoeksopdracht aan een erkend en onafhankelijk instituut (zoals RIVM, Alterra). Hierbij wordt per stof onderzocht wat het probleem is, wat de impact op de omgeving is en wat mogelijke maatregelen zijn. Centrale vraag is: is dit in potentie een probleem voor het huidige en toekomstige gebruik van het bodem- en watersysteem?

De opdrachtgever heeft de mogelijkheid om het resultaat van dat onderzoek te implementeren in wet- en regelgeving, in onderliggende protocollen en normen. Ze kan ook bepalen wat de bandbreedte is waarbinnen partijen zelf kunnen beslissen hoe met deze stof om te gaan. Op dat moment is er duidelijkheid voor iedereen over wat wel of niet toelaatbaar is.

Scenario 2: het (regionale) bodem- en watersysteem als uitgangspunt

In de aanloop naar en in de nabije toekomst van de Omgevingswet, gaan we onze leefomgeving integraal beschouwen en het bodem- en water systeem is hier een onderdeel van. Een gezamenlijke gebiedsanalyse van het functioneren in de zin van kwetsbaarheden, kwaliteiten en (nieuwe) functies van het bodem- en watersysteem door belanghebbende partijen is daarin een belangrijk onderdeel. Wat is de relatie tussen de verschillende bodemfuncties en hun bijdrage op de kwaliteit van de gehele leefomgeving? De analyse kan leiden tot een gezamenlijk plan, zoals meer aandacht voor preventie een (gezamenlijk) monitoringsplan, het delen van nieuwe data en informatie en investeringen in een beter gebruik van het bodem- en watersysteem. Door het regelmatig herhalen van de analyse en het inpassen van nieuwe data en kennis wordt in de regio voortdurend geleerd van nieuwe inzichten en effecten. De analyse helpt iedere partij in haar handelen en omgang met het bodem- en watersysteem en versnelt de anticipatiesnelheid.

De analyse biedt een gezamenlijke basis voor het geval er een verandering optreedt. Belanghebbende partijen kunnen gezamenlijk beoordelen wat de consequenties zijn, bijvoorbeeld op het gebruik van het bodem- en watersysteem en de indeling van de ondergrondse ruimte. Het voorwerk om samen na te denken over de huidige kwaliteiten en functies van het bodem- en watersysteem is al gedaan. Het vraagt dan bijvoorbeeld alleen een aanpassing van een monitoringsschema, een extra data-analyse, voorlichting of een gericht onderzoek om uit te vinden of de stof aanwezig is en wat de effecten ervan zijn.

Scenario 3: participatie is leidend

Een waterleidingbedrijf ontdekt dat het drabje dat resteert bij de productie van drinkwater en altijd als afvalstof werd beschouwd, eigenlijk een mooie verzameling humuszuren is die een nuttige toepassing in de landbouw kan zijn. Een projectontwikkelaar van een locatie zorgt voor een nieuwe toplaag bij een nieuw project, omdat het gerucht gaat dat 'oude' bodems teveel schadelijke stoffen zoals lood bevat. Het zijn twee voorbeelden van situaties waarin partijen vanuit de samenleving reageren op signalen over bodemkwaliteit en de effecten die het heeft op gezondheid en milieu.

In deze strategie heeft de overheid een terughoudende rol en wordt het initiatief gelaten aan de samenleving (burgers, hun organisaties en hun bedrijven). De samenleving zal moeten bepalen of ze iets willen met een nieuwe ontdekking in het bodem- en watersysteem waar ze in wonen en werken. Als deze afweging eindigt in een 'ja', gaan ze op zoek naar het handelingsperspectief (preventie, beheer, herstel) en de mogelijkheden om daarin samen met andere partijen een alliantie te sluiten.

Partijen hebben behoefte aan duiding. Kloppen de verhalen over lood en reageren huizenkopers terughoudend op een tuin met een 'oude' bodem? Zijn er boeren of natuurbeheerders die willen betalen voor de humuszuren en wat zijn de voorwaarden waaronder dat gebeurt? Voor meer informatie kloppen ze aan bij instituten en overheden of gaan ze via internet op zoek.

Aan de slag met hete aardappelen

De hierboven geschetste scenario's hebben één ding met elkaar gemeen: ze beogen de ontdekking van iets nieuws in het bodem- en watersysteem, zo snel als mogelijk om te zetten in een conclusie ten aanzien van ernst en noodzaak tot ingrijpen. De drie scenario's leggen echter ook bloot dat daar kennis, initiatief en samenwerking voor nodig is.

Het initiatief is essentieel. In het verleden hebben we te vaak gezien dat problemen met het bodem- en watersysteem als hete aardappel worden doorgeschoven. En dat is niet onlogisch: er is geen publieke of private instantie in Nederland die in haar eentje verantwoordelijk is voor het functioneren van het bodem- en watersysteem. Meerdere partijen hebben verantwoordelijkheden en belangen en zolang het primaire proces niet direct schade oploopt, waarom zou je dan het initiatief nemen? Denk aan bodemdaling met funderingsschade als gevolg: is dat het probleem van het waterschap of de gemeente of het probleem van de huiseigenaar? Denk aan de verzilting van het grondwater waar landbouwfuncties in het delen van het land hinder van ondervinden: is dat het probleem van Rijkswaterstaat, het waterschap of van de boer? Of denk aan de verspreiding van stoffen via het grondwater door het bodem- en watersysteem: is dat het probleem van het bevoegd gezag Wet bodembescherming (die stuurt op risico's) of van het waterleidingbedrijf en de lokale bierbrouwer? Wie neemt het initiatief om de hete aardappel op tafel te zetten? Aan tafel worden de partijen gevraagd hun belangen en verantwoordelijkheden uit te spreken. Dat leidt tot een gesprek, over wat er aan de hand is en of er optimale maatregelen kunnen worden genomen. Wie neemt het initiatief tot deze samenwerking: is dat één van de gebiedspartijen of iemand van buiten?

Kennis van het systeem, het gedrag van stoffen en risico's en inzicht in de belangen en zorgen van burgers en bedrijven is essentieel om een bijdrage te leveren aan dat proces van initiatief tot (eventuele) actie.

